

PROF. DR. BEKİR KÜTÜKOĞLU

İlhan ŞAHİN

28 Haziran 1990 günü hayatının en verimli çağında vefat eden hocamız Prof.Dr. Bekir Kütükoğlu, 1926 yılında Ürgüp'de doğdu. İlk tahsilini burada yaptı. Lise tahsili için Kayseri'ye geldi ve 1944 yılında Kayseri lisesi fen bölümünden iftiharla mezun oldu. Mezuniyetini müteakib ailesi, İstanbul Teknik Üniversitesi'ne girmesi ve mühendis olması düşüncesinde idi. Ancak O, hayatını daha kolay kazanabileceği bu sahaya iltifat etmeyerek, Yüksek Öğretmen Okulu'nu tercih etti. Yüksek Öğretmen Okulu'nda iken İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'ne devam etti ve buradan 1948 yılında çok parlak bir şekilde mezun oldu. Meslek hayatına önce Köy Enstitüsü'nde öğretmen olarak başladı. Bu arada İstanbul'da toplanan Müsteşrikler Kongresi'ndeki vazifesi esnasında, Prof.Dr. Zeki Velidî Togan'ın dikkatini çekti ve çok geçmeden de Zeki Velidî Togan kendisine asistanlık teklifinde bulundu. Sonunda 26 Ocak 1953'de Umumî Türk Tarihi Kürsüsü'ne asistan olarak girdi. Ancak talebelik yıllarından beri kendisini çok takdir eden hocası Prof. Cavid Baysun, onu Yeniçağ Tarihi Kürsüsü'ne asistan olmak düşünc esinde idi. Bunun için Prof. Cavid Baysun, müdürü olduğu Türkiyat Enstitüsü'ne 31 Mart 1954'de müdür muavinini ve 30 Haziran 1954'de ise başkanı olduğu Yeniçağ Tarihi Kürsüsü'ne asistan olarak aldı.

Bundan sonra yoğun bir çalışma temposu içine giren hocamız *Kütükoğlu*, 1957'de *Osmanlı - Safevi Münasebetleri* (1578-1590) adında hazırladığı tezini müteakip "Tarih Doktoru"; 1965'de aynı konunun 1590-1612 devresini ihtiva eden tezi ile "Doçent" unvanını aldı. 25 Şubat 1966'da ise Yeniçağ Tarihi Kürsüsü'ne doçent olarak tayin edildi. Bu vazifesine ilave olarak 1967 yılının Mart ayından itibaren iki yıl süre ile Yüksek İslam Enstitüsü'nde müdürlük vazifesinde bulundu. Daha sonra 1970 yılında bir yıl süre ile Londra'da British Library ve Devlet arşivi ile Paris Bibliotheque Nationale ve Viyana National-bibliothek'de meslekî araştırma ve

incelemeler yaptı. Yurda dönüşünü takiben İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi İnkılâb Tarihi derslerini de yürütmeye başladı. 1974 yılında takdim tezi olarak sunduğu *Kâtip Çelebi "Fezlekesi"nin Kaynakları* adlı eseri ile ise profesör oldu. Bu arada 1976 yılından itibaren birkaç yıl Edebiyat Fakültesi'nde İnkılâb Tarihi derslerini yükledi. 5 Ekim 1983'de Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı Başkanlığı; 1 Temmuz 1983'de Edebiyat Fakültesi İslam Araştırma Merkezi Müdürlüğü; 25 Ocak 1990'da da Tarih Bölümü Başkanlığı'na getirildi ve 28 Haziran 1990'da vefatına kadar bu vazifeleri yürüttü. Ayrıca 8 Kasım 1983'de Türk Tarih Kurumu, 18 Mayıs 1985'de ise Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü aslî üyeliklerine getirildi.

Hocamız Bekir Kütükoğlu, Osmanlı tarihiyle alakalı olarak elinin üzerinde ilmî araştırma yayınladı. Bu araştırmaların her biri, ayrı bir ilmî kıymet ve değeri hâizdir. Araştırmaları arasında Osmanlı-İran münasebetlerine dair hazırladığı monografiler, Osmanlılarla İran arasındaki siyasî mücadelelerin asıl sebeplerini, özellikle Osmanlı arşiv malzemesine dayanarak ortaya koymaktadır¹. Osmanlı-İran münasebetleri dışında, onun araştırmalarının asıl ağırlık noktasını, Osmanlı tarih yazıcılığı ve metin neşirleri teşkil etmektedir. Bu konu üzerindeki çalışmalarına ilk olarak "Müverrih Vâsıf'ın Kaynaklarından Hâkim Tarihi" uzun makaleler serisiyle başlamıştır². Bu arada Yeniçağ Tarihi Kürsüsü mensupları tarafından müştereken neşredilen Gelibolulu Mustafa Âli'nin *Mevâidü'n-nefâis fi Kavâidü'l-mecâlis* adlı eserinin (İstanbul 1956) nüsha farklarının tespiti de onun tarafından yapılmıştır. Daha sonra Çeşmî-zâde Mustafa Efendi'nin *Tarihi*'nin tahlil ve edition critique'ini yapmıştır. Bu çalışma, Vak'anüvis Vâsıf Efendi'nin kaynaklarından olan yazma bir eserin istifadeye sunulması yanında, bu nevi eserlerin edition critique'inde metod olarak nasıl bir yol takip edileceğini göstermesi bakımından önemlidir³. Keza bu hususta *Kâtip Çelebi "Fezleke"sinin Kaynakları* adlı çalışması ise (İstanbul 1974), tarihî metinlere kaynak teşkil eden eserlerin tespit ve neşrindeki usûlleri vermesi bakımından ehemmiyetlidir. Bunun yanında *İslam Ansiklopedisi*'deki "Vekâyi'nüvis" maddesi, Osmanlı tarih yazıcılığı

1. Bu hususta muhtelif ansiklopedilere yazdığı maddeler dışında, doktora tezine ait çalışması *Osmanlı-İran Siyasi Münasebetleri I, 1578-1590* (İstanbul 1962) adıyla; aynı konunun devamı olan doçentlik tezi çalışması ise, vefatından sonra doktora tezini ihtiva eden eserle bir araya getirilerek *Osmanlı-İran Siyasi Münasebetleri, 1578-1612* (İstanbul 1993) adı altında yayınlanmıştır.

2. *Tarih Dergisi*, VI/8(1953), 69-76; VI/9(1954), 91-122; VII/10(1954), 79-102.

3. *Çeşmî-zâde Tarihi*, İstanbul 1959. Eserin ikinci baskısı da aynı ad altında yapılmıştır (İstanbul 1993).

ğını mükemmel bir şekilde değerlendiren yazılarının başında gelmektedir⁴.

Hocamız, Osmanlı tarihinin kaynakları üzerine yaptığı ciddi araştırmalar yanında, bazı ilmî yayın ve araştırma hey'etlerinde faal olarak vazife aldı. Bu meyanda birçok yazısının yayınlandığı *İslam Ansiklopedisi*'nde Murahhas Üye (26 Mart 1973-23 Ocak 1980) ve Murahhas Müdür olarak çalıştı (23 Ocak 1980- 1 Eylül 1981). Ayrıca Türkiye Diyanet Vakfı tarafından yayınlanan *İslâm Ansiklopedisi*'nin hazırlık çalışmalarına katıldı. Bunun yanında bir süre *Tercüman Gazetesi* tarafından yayınlanan "1001 Temel eser" serisi kitaplarının neşrinde vazife aldı. Bu arada Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*'nin neşri için kurduğu komisyonun başkanlığına da getirildi. Oldukça önem verdiği bu işin gerçekleştiğini göremeden maalesef aramızdan ayrıldı.

Hocamız Bekir Kütükoğlu, böylesine yoğun bir çalışma programına sahip olmasına rağmen, gerek yurt içinde ve gerekse yurt dışındaki muhtelif kongre, sempozyum ve seminerlere birer tebliğ ile katılmaktan ve bunları takip etmekten geri kalmazdı. Bu arada birçok def'a İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiyat Enstitüsü'nün düzenlediği kongrelerin tertip hey'etinde yer aldı. Bazan ise tertip edilen sempozyumların ilmî sorumluluğunu seve seve üzerine alırdı. Sempozyumların tertibinde ilmî bir sorumluluk aldığına, tebliğlerin seviyeli ve ilmî olmasını çok arzu ederdi. Onun böyle bir arzu içinde olduğunu, katıldığım bir sempozyumda bizzat müşahade etmiştim. Bulgaristan'daki Türkler üzerine yoğun olarak baskılar başladığında, Trakya Üniversitesi'nce Edirne'de bir sempozyum yapılmasına karar verilmiş ve sempozyumun ilmî sorumluluğu da hocamıza verilmişti. "Arşiv Belgelerine Göre Bulgaristan'da Türk Varlığı" (21-22 Şubat 1986) adı altında yapılan bu sempozyuma Prof.Dr. Yusuf Halaçoğlu, Prof.Dr. Feridun Emecen ile ben birer tebliğ sunmuştuk. Hocamız, tebliğ konumuzun tespitiinden itibaren bizlerle yakinen ilgilenmiş ve hatta Edirne'ye vardığımız günün akşamı, her birimizin tebliğ metinlerini otelde ayrı ayrı gözden geçirmişti. Bu durum onun üzerine aldığı bir işi, ne kadar ciddiyetle yaptığını göstermesi bakımından dikkate şâyândır.

4. Osmanlı tarihçiliği ile alakalı muhtelif dergi ve ansiklopedilerde yayınlanan makalelerinin tamamı ve *Kâtib Çelebi "Fezleke"sinin Kaynakları* adını taşıyan çalışması bir araya getirilerek yayınlanmıştır (*Vekâyinüvis: Makaleler*, İstanbul 1994).

Hocamızın en önemli özelliklerinden birisi, herkese yardım elini uzatan ve bildiklerini öğretmeye çalışan bir insan olmasıydı. Bu durumu talebesi olan ve kendisiyle çalışma bahtiyarlığına eren bizler her zaman görmekteydik. Kendisinden lisans tezi ile master ve doktora yapan kimselerin tezleriyle yakinen ilgilenir, baştan sona kadar tamamını okur ve düzeltmeleri kendi kalemiyle bizzat yapardı. Bu bakımdan onun vaktiyle yaptırdığı lisans tezlerinin çoğunun, bugünkü master ve hatta doktora tezi seviyesinde olduğunu söyleyebiliriz. O, sadece etrafındaki kimselere yardım etmekle kalmaz, kendisine müracaat eden herkese büyük bir tevazu içinde yardım ederdi.

Hocamızın zamansız vefatı, talebelerini ve yakınlarını büyük bir üzüntü içinde bıraktı. Onun vefatı ile ilim âlemi yeri doldurulamayacak hakiki bir mümessilini, talebeleri ve yakınları ise kendilerine her zaman yardım elini uzatan bir hocayı kaybetti. Ruhu şâd olsun⁵.

5. Hocamızın hayatı ve eserleri hakkında geniş bilgi için bk. Mübahat S.Kütükoğlu, "Meslekdaşım Bekir Kütükoğlu", *Prof.Dr. Bekir Kütükoğlu'na armağan*, İstanbul 1991, s.1-11.